

RECEPCIJA KNJIŽEVNOSTI V ŠPANSKEM JEZIKU: ŠE VEDNO ŠPANSKA VAS?

Branka Kalenić Ramšak

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 371.214.2(497.4):821:821.134.2

Učenje španščine in spoznavanje španske kulture je v slovenski javnosti v zadnjih petnajstih letih doživelo izjemen vzpon. Tudi število prevedenih del iz književnosti v španščini je zelo naraslo. Kako pa je s špansko in hispanoameriško književnostjo v šolah pri pouku svetovne književnosti? Prispevek bo skušal izpostaviti nekatere pomanjkljivosti, ki jih o književnosti v španščini najdemo v učnem načrtu slovenščine.

španščina, svetovna književnost, učni načrt, slovenščina

Learning Spanish and about Spanish culture has experienced an extraordinary growth in Slovenia over the past fifteen years. The number of translated works of literature in Spanish has also increased. What attention does Spanish and the Hispanic literature receive in schools while students are learning about world literature? The contribution will try to expose some deficiencies regarding the literature in Spanish that can be found in the curriculum of Slovene.

Spanish, world literature, curriculum, Slovene

1 Uvod

Španščina je v zadnjih desetih letih v svetovnem merilu doživela izjemen vzpon, saj danes španščino kot materni jezik govori že več kot petsto milijonov govorcev.

V Sloveniji se včasih v osnovnih in srednjih šolah nismo učili španščine kot tujega jezika, od romanskih jezikov sta prevladovali francoščina in italijanščina. Ko je bila leta 1995 ponovno uvedena matura kot obvezen zaključek srednješolskega izobraževanja in ko so bili vsi tuji jeziki kot maturitetni predmeti med seboj izenačeni, se je začelo med mladimi izjemno hitro širiti zanimanje za učenje španščine in poznavanje španske kulture.

Danes je učenje španščine med slovenskimi srednješolci, predvsem gimnazijci, zelo razširjeno; ne glede na poznejši študij se jih veliko odloči opravljati maturo iz tega jezika. Kot maturitetni predmet je španščina prehi-

tela tako francoščino kot italijanščino, v zadnjih letih tudi nemščino. Prav tako se španščine kot izbirnega predmeta uči vse več osnovnošolcev v zadnjem triletju devetletke. V zadnjem desetletju pa izjemno narašča tudi interes za študij španskega jezika in književnosti.

Mladim prinaša učenje španščine, spoznavanje književnosti, glasbe in umetnosti španskogovorečega sveta veliko zadovoljstva in pozitivnih čustev. Zato ekspanzije španščine v Sloveniji ne moremo pripisati zgolj zanimanju za latinskoameriške »telenovele«, temveč gre za svetovni pojav, ki ga opažajo tako v Evropi kot Združenih državah Amerike in državah Latinske Amerike, kjer govorijo portugalsko (npr. v Braziliji je španščina postala celo prvi tuji jezik).

Kako je izjemnemu povečanju interesa za španski jezik in kulturo sledila slovenska prevodna književnost? Prevodni preboj je v

osemdesetih in devetdesetih letih doživela predvsem hispanoameriška književnost 20. stoletja, nekoliko manj sodobna španska književnost. Precej slabše je zastopana starejša španska književnost, medtem ko je prevodov starejših hispanoameriških avtorjev le za vzorec.

Kako pa je književnost v španščini zastopana v gimnazijskem učnem načrtu slovenščine? Kljub povečanju števila prevodov in povečanju interesa za španski jezik in književnost se zdi, da v gimnazijah pouk tuje književnosti pri slovenščini zaostaja za slovensko knjižno realnostjo ter da so literarno-vedna in literarnozgodovinska dejstva književnosti v španskem jeziku pomanjkljivo obravnavana. Je recepcija književnosti v španskem jeziku v slovenskih izobraženih krogih še vedno tisto neznano, eksotično, nam tuje področje, ki ga označimo s pripravnostno besedno zvezo »španska vas«? Na srečo se je sodobnemu izobraženemu bralcu že zdavnaj uspelo izviti temu stereotipu, kar pa na žalost ne moremo trditi za učni načrt slovenščine (2008) oz. posledično za učno prakso pri vsakdanjem šolskem delu, ki temelji na tem načrtu.

2 Pouk književnosti pri pouku slovenščine v gimnazijah

Pouk književnosti je v veljavnem učnem načrtu slovenščine za gimnazije (*Učni načrt. Slovenščina. Splošna, klasična in strokovna gimnazija*, 2008) zasnovan na osnovi sodobnih pristopov, saj po eni strani temelji na osnovnih obveznih literarnih in zgodovinsko-umetniških vsebinah, na drugi strani pa ponuja dovolj možnosti tudi za prostoizbirne vsebine.

Pouk književnosti naj bi bil namenjen predvsem vzgoji bodočega izobraženega bralca, ki bo pridobil dovolj znanja o literarnih pojavih iz širšega kulturnega konteksta v preteklosti in sedanjosti, da bo znal primerno presojeti in tudi sooblikovati družbene pojave v nacionalnem in mednacionalnem prostoru. Zato učni načrt ne podaja zgolj slovenskih

književnih vsebin, katerim razumljivo posveča največ pozornosti, temveč skuša dijakom približati tudi glavne značilnosti razvoja književnosti v širšem evropskem in svetovnem kontekstu.

K ciljem razvijanja medkulturnosti pri dijakih pa prispeva tudi možnost medpredmetnih povezav, ki jih učni načrt sicer omenja, a jih prepušča bolj osveščenosti posameznih učiteljev, ki jim za takšno povezovanje zelo pogosto zmanjka časa in volje. Dobra praksa na šolah, ki so medpredmetno povezovanje kvalitetno izvedle, je pokazala, da takšne povezave (tako med različnimi družboslovno-humanističnimi predmeti kot med družboslovno-humanističnimi in naravoslovnimi predmeti) najbolj razvijajo medkulturno zmožnost in trajnostno znanje, saj prav meddisciplinarnost najbolj prispeva k primernemu umeščanju in vrednotenju literarnih vsebin slovenske in tujih književnosti.

3 Španska in hispanoameriška književnost

Že pri hitrem pregledu književnih vsebin, ki jih podaja učni načrt slovenščine, opazimo, da so vsebine iz (bodisi starejše bodisi novejše) zgodovine književnosti v španskem jeziku zelo bežno omenjene, večkrat tudi neustrezno interpretirane ali nerodno uvrščene v širši literarnozgodovinski kontekst.

Španščina se je razvila na področju Iberskega polotoka oz. rimske province Hispania iz latinščine in kasneje vulgarne latinščine (podobno kot drugi romanski jeziki). Predvsem pa je v srednjem veku poleg krščanstva nanjo vplivala še arabska kultura, ki je v skoraj osemsto letih pustila sledi na vseh ravneh človekovega bivanja, tudi v jeziku in književnosti. V renesansi (druga polovica 15. in 16. stoletja) in baroku (17. stoletje) oz. v času t. i. zlatega veka je postala španska književnost ena najpomembnejših in najvplivnejših v Evropi, hkrati pa se je začela razvijati tudi v ameriškem okolju. V 18. in 19. stoletju so v književnosti v španščini vidni predvsem tuji literarni vplivi. Svoje drugo zlato obdobje, ki ga španska literarna

zgodovina imenuje srebrna doba, je doživela v desetletjih pred državljansko vojno. Po koncu frankizma leta 1975 pa je ponovno stopila na mednarodno literarno prizorišče s številnimi izjemnimi deli sodobnih avtorjev.

Hispanoameriška književnost se je več-stoletnega španskega vpliva osvobodila z moderno konec 19. stoletja in avantgardo na začetku 20. stoletja ter z vsem bliščem prevzela eno vodilnih svetovnih literarnih vlog.

Književnost v španščini, predvsem tista iz zlate dobe, je vplivala tudi na slovensko književnost, npr. že v času romantike na Franceta Prešerna, ki je v knjižnici Matije Čopa spoznaval pisatelje španskega baroka ter z njihovimi temami, motivi in oblikami na svojstven način bogatil svoj estetski kredo.¹ Prešeren je poleg tega upesnil dve španski obliki – glosu in špansko romanco, ki pa je v učnem načrtu omenjena šele v prvi polovici 20. stoletja.

4 Pregled po sklopih učnega načrta

4.1 Srednji vek

V poglavju o književnosti srednjega veka v Evropi je med literarnointerpretativnimi prvinami omenjen viteški roman, vendar ga dijaki ne obravnavajo na primerih španskih viteških romanov, kot sta npr. *Amadís de Gaula* (Garcí Rodríguez de Montalvo, 1496) ali *Tirant lo Blanc* (Joanot Martorell, 1490), ki sta bistveno vplivala na Cervantesovega *Don Kihota*.

Trubadursko liriko, ki se je razplamtela v provansalskem okolju, je mogoče povezovati tudi z arabsko liriko, saj izhaja koncept viteške ljubezni iz arabske poezije in je v zahodno Evropo prišel preko poezije Al-Ándalusa, arabske države na Iberskem polotoku.² Medkulturne strpnosti se lahko učimo

na primerih španskih samostanov, kjer so arabski in krščanski izobraženci prevajali filozofska, znanstvena, literarna dela (tudi iz antičnega sveta) najprej iz arabščine v latinščino in potem še v staro španščino.

Med prostoizbirnimi vsebinami zasledimo tudi epsko pesnitev *Pesem o Cidu*, ki bi lahko povezala književna, zgodovinska, geografska ter umetnostnozgodovinska poglavja o mavrski kulturi na evropskih tleh. Prav tako je to knjižno besedilo odlična iztočnica za najnovejša zgodovinska dognanja, da arabska prisotnost na evropskih oz. španskih tleh ni bila tako zavojevalska, kot se je tradicionalno verjelo, temveč je v kulturnem, ekonomskem in znanstvenem pogledu delovala izrazito napredno.

4.2 Renesansa

Med renesančnimi vsebinami iz španske književnosti je kot obvezno besedilo predpisan Cervantesov *Don Kihot* in obravnava določenih vsebin, povezanih s tem romanom, ki odpira predvsem tematiko parodije viteških romanov, tragikomičnosti glavnih junakov ter njunega idealizma in realizma.

Vsekakor je treba izpostaviti, da se zgodnja renesansa v španski književnosti začne že v drugi polovici 15. stoletja (npr. leta 1499 izide izjemno delo Fernanda Rojasa, *Celestina*) in se razbohoti v 16. stoletju; na začetku 17. stoletja, ko Cervantes objavi prvi in drugi del znamenitega romana (tj. 1605 in 1615), pa španska književnost že odločno zakoraka v estetiko baroka.

Med prostoizbirnimi besedili je naveden prvi klateški oz. pikareskni roman, *Lazarček s Tormesa* (anonimni avtor, 1554), ki so ga pozneje posnemali angleški, francoski in nemški pisatelji. Vsekakor pa v učnem načrtu ni omenjenih temeljnih renesančnih avtorjev,

¹ Vpliv španskega in portugalskega baroka na poezijo Franceta Prešerna je raziskovala Špela Oman, ki je za diplomsko delo *Prešernova recepcija španskega in portugalskega baroka* leta 2008 dobila Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani.

² Številni raziskovalci menijo, da je tudi poezija prvega trubadurja, Guilhema IX. Akvitanskega, nastala pod vplivom arabskega pesništva. Po zavojevanju kraja Barbastro v Aragoniji so namreč v njegovo last prišle številne arabske pevke, ki naj bi mu razkrile skrivnosti viteške ljubezni v arabski poeziji.

kot je npr. Sveti Janeza od Križa, ki se s svojo mistično poezijo, predvsem pesnitvijo Duhovna pesem (1577), uvršča v sam vrh španskega pesništva. Renesansa je v španski književnosti tudi čas, ko španščina dobi svojo prvo slovnico (1492) in prva slovarja (latinsko-španskega leta 1492 in špansko-latinskega leta 1495) izpod peresa izjemnega humanista Antonia de Nebrije. Tudi s pomočjo teh knjig, ne samo z mečem in Svetim pismom, se je španščina lahko tako odločno odpravila na osvajanje Amerike.

4.2.1 *Don Kihot*

Roman *Don Kihot* še danes velja za prvi moderni evropski roman, ki je postavil temelje védenja o literarnem ustvarjanju in spoznanja o literarni recepciji. Roman je najbolj prevajano delo španske književnosti vseh časov in je še do danes najbolj prevajano literarno delo sploh.³ Tega se je zavedal že sam Cervantes, saj skozi usta bakalavra Samsona Carrasca na začetku drugega dela bahaško pravi: »meni pa se svetlika, da ne bo naroda, ki je [zgodbe] ne bi poznal, ne jezika, ki je vanj ne bi prevedli« (Cervantes 1973: 3, 30).

Mehiški pisatelj Carlos Fuentes v eseju *Cervantes ali kritika branja* (1994: 13) pripoveduje naslednjo zgodbo:

Nekoč sem slišal mnenje, po katerem naj bi bila Cervantes in Kolumb duhovna brata. Oba sta umrla, ne da bi se popolnoma zavedala pomembnosti svojih odkritij. Kolumb je verjel, da je prispel na Daljni vzhod, ko je plul proti zahodu; Cervantes je mislil, da je napisal le satiro na viteške romane. Nobeden od njiju si ni predstavljal, da se je izkrcal na novih celinah prostora in fikcije, Kolumb v Ameriki in Cervantes v modernem romanu.

V slovenščini imamo dva celovita prevoda *Don Kihota* (1935 in 1958) in nekaj za mladino prirejenih verzij iz 19. in tudi 20. stoletja; skrčena prilagojena različica iz leta 1965 je bila leta 2007 celo ponatisnjena. Ni mogoče pričakovati, da bi srednješolci v celoti

prebrali oba dela *Don Kihota*; verjetno se izpuščanju posameznih poglavij ne da izogniti. Vsekakor pa ni priporočljivo, da vzamejo v roke popačeno različico, ki originalno besedilo povsem izkrivlja, saj posamezna poglavja združuje in jih prireja v poenostavljenem jeziku. Takšna popačenka nima ničesar skupnega s Cervantesovim originalom in težko upraviči naslov *Don Kihot*.

S Cervantesovim romanom je mogoče dijakom razkriti celo vrsto zanimivosti iz tistega časa, takratne španske in poznejše evropske književnosti ter jih usmeriti k številnim filozofskim in literarnim vplivom. Tako se bo našlo precej več bralcev, ki se bodo vendar lotili branja integralnega besedila, morda tudi kasneje v življenju. Mario Vargas Llosa (2004: XXVII) namreč zatrjuje, da je Cervantesov roman kot labirint ogledal, v katerem odsevajo in se množijo junaki, umetniške oblike, zgodbe, najrazličnejši slogovni odtenki; njihove podobe pa z neskončno tankočutnostjo in raznolikostjo izražajo človeško življenje.

Med dodatnimi predlogi prostoizbirnih književnih besedil najdemo kot zanimivo dopolnilo kratko zgodbo Jorgeja Luisa Borgesa, Pierre Menard, avtor Kihota, ki je izšla leta 1944 v zbirki *Namišljenosti*. Seveda gre za velik časovni preskok, vendar prav o tem govori kratka zgodba – kot ni mogoče dvakrat enako prebrati iste zgodbe, tako je tudi ni mogoče dvakrat enako napisati. V obeh primerih nas določajo zgodovinske, literarne, osebne izkušnje. *Don Kihota* so v 17. stoletju brali povsem drugače, kot ga beremo danes. Cervantesov referencialni realni in izmišljivi svet sta povsem drugačna od Menardovega, ki je sicer napisal nekaj identičnih poglavij, vendar jih moramo po dobrih tristo letih razumeti povsem drugače. Borgesova postmodernistična zgodba tako odpira številna zanimiva literarnovedna vprašanja.

³ *Don Kihot* je za *Svetim pismom* tudi najbolj prevajana knjiga v vsej zgodovini človeštva.

4.2.2 Baročna književnost v španskem jeziku

Žal v učnem načrtu v nobenem poglavju ni omenjenih španskih ali hispanoameriških avtorjev, ki so delovali v drugi polovici španskega literarnega zlatega veka, pa čeprav imamo prevedenih kar nekaj njihovih del. V 17. stoletju dosežeta svoj vrhunec dramatika in poezija, proza pa nadaljuje predvsem satirično noto pikaresknega romana.

Španska dramatika 17. stoletja predstavlja jedrni del klasičnega evropskega gledališča z nekaj nepogrešljivimi avtorji. To so npr.: Lope de Vega, pesnik in najplodovitejši književnik vseh časov (verjetno avtor več kot tisoč del), predvsem pa utemeljitelj španske komedije, ki so jo že na koncu 16. stoletja uprizarjali pred občinstvom vseh družbenih stanov v t. i. corrales oz. mestnih dvoriščih; Tirso de Molina, avtor prve uprizoritve zgodbe o don Juanu (*Seviljski zapeljivec in kamniti gost*, napisan med 1612 in 1625), ene najpogosteje obravnavanih tem v svetovni književnosti – gre za mit nestanovitnega zapeljivca ter mit gostije s Smrtjo, na kateri naj bi se objestnež in cinik spreobrnil ter spremenil svoj odnos do življenja in do Boga;⁴ Calderón de la Barca, ki je v nekaj monumentalnih dramskih delih s posvetno in duhovno tematiko sklenil španski zlati vek, predvsem pa je z dramskim delom *Življenje je sen* (1636) postavil intelektualni temelj poznejšim evropskim mislecem, kot sta npr. Descartes ali Kant.

V tem času delujeta tudi v poeziji dva izjemna baročna pesnika, Luis de Góngora in Francisco de Quevedo. Mnogi poznejši pesniki so občudovali neprekosljivo in včasih neprevedljivo Góngorino metaforiko ter skušali doumeti njegovo poetiko, med drugimi tudi njegov najboljši učenec, Federico García

Lorca. Quevedova satira v verzih in prozi (je tudi avtor zadnjega pikaresknega romana, *Življenjepiš lopova*, 1626) s številnimi konotacijami razgalja protislovja takratne španske resničnosti. Prav tako pa ne gre prezreti mehiške pesnice in pisateljice, redovnice Juane Inés de la Cruz, ki je v drugi polovici 17. stoletja pod vplivom španskih učiteljev postavljala temelje mehiški književnosti, saj so njena dela pozneje občudovali številni sodobni pisatelji, kot sta npr. Octavio Paz ali Carlos Fuentes.

4.3 Nadaljevanje

Učni načrt v naslednjih štirih poglavjih o evropskem klasicizmu in razsvetljenstvu, predromantiki in romantiki, realizmu in naturalizmu ter moderni ne omenja značilnosti španske književnosti, prav tako ne španskih avtorjev ali njihovih del, ki so prav gotovo soustvarjali evropsko književnost 18. in 19. stoletja. V času moderne je med drugim izstopala hispanoameriška različica, ki se je s poezijo nikaragovskega pesnika Rubéna Daría navdihovala pri francoskih parnasovcih in simbolistih. Hispanoameriška moderna je imela posledično velik vpliv tudi na španske pesnike v desetletjih pred državljansko vojno in je zgodovinsko tesno povezana s koncem stoletnega osamosvajanja španskih ameriških kolonij (1898).

4.4 Dvajseto stoletje

4.4.1 Svetovna književnost v prvi polovici 20. stoletja

V podpoglavju o literarnointerpretativnih prvinah je med pesniškimi oblikami navedena španska romanca,⁵ ki bi jo kazalo povezati z izjemnim *Ciganskim romanserom* (1928) Federica Garcíe Lorce; vendar je med obveznimi besedili navedena Vitezova pesem,

⁴ Pozneje je mit o don Juanu v literarni svet ponesele Molière (1663), čigar delo je navedeno med prostozbirnimi besedili.

⁵ Romanca je španska pripovedna pesniška zvrst, ki jo poznamo že v srednjem veku in ki ji je Lorca v sodobni različici želel vdihniti predvsem več lirskih elementov. Izbor starih romanc imamo v slovenskem prevodu že od leta 1961. V slovenski poeziji jo je upesnil France Prešeren.

ki je del zbirke *Pesmi* (1921–1924). V slovenščino imamo prevedene kar precej njegove poezije in od leta 2007 tudi zbrana dramska dela, saj je Lorca eden največjih dramatikov 20. stoletja. Pri oznaki obdobja v drugem podglavju učnega načrta je omenjena tudi španska državljanska vojna; njeno obravnavanje bi lahko povezali z Lorcovim književnim delom, ki se ob izbruhu vojne nasilno prekine z njegovo tragično smrtjo. Španska državljanska vojna je na špansko književnost vplivala izrazito negativno, saj je izbrisala sledi t. i. srebrnega obdobja španske književnosti oz. književnih generacij, imenovanih tudi Generacija 98, Generacija dvajsetostoletnikov in Generacija 27.

Od hispanoameriških del iz tega časa je med prostoizbirnimi besedili naveden le Borgesov sonet *Ojdip in uganka*, ki je del pesniške zbirke *Drugi, isti* (1964), v kateri kot v ogledalu odsevajo pesmi in motivi iz njegovih prejšnjih del.

4.4.2 Svetovna književnost v drugi polovici 20. stoletja

V tem poglavju se učni načrt v obveznem delu usmeri zgolj v hispanoameriško književnost, saj omenja prozo magičnega realizma in izjemni roman Gabriela García Márqueza, *Sto let samote* (1967), ter ponovno Borgesa, tokrat eksistencialistično kratko zgodbo *Aleph* (1945), ki sodi v istoimensko zbirko kratke proze (1949) in sintetizira Borgesov odnos do književnosti.

Pojav magičnega realizma je treba povežati s predhodnim realistično naravnanim romanom in z estetskim prevratom evropske avantgarde, predvsem nadrealizma. Márquezov roman je brez dvoma eno temeljnih del prejšnjega stoletja, vendar ima magični realizem več obrazov, ki pa so pogosto v njegovi senci; to so med drugim Miguel Angel Asturias, Alejo Carpentier in Juan Rulfo.

V tem poglavju bi moral biti zapisan izbor hispanoameriških pisateljev in njihovih del, saj je hispanoameriška književnost v 20. stoletju doživela izjemno mednarodno veljavo,

predvsem pa je navdušila stari svet, ki je po revolucijah in vojnah iskal duhovno obnovo prav v njeni neobremenjenosti in drugačnosti.

Med španskimi deli iz druge polovice 20. stoletja zasledimo v učnem načrtu le enega, in sicer je med prostoizbirnimi besedili roman Javierja Maríasa *Tako belo srce* (1992), ki bralca popelje v neprijetno praznino »condition humaine«. Španska književnost se je v drugi polovici 20. stoletja že otresla nadzora frankistične cenzure in se predvsem po letu 1975 zopet postavila ob bok drugim velikim književnostim.

V prejšnjem stoletju je književnost v španskem jeziku dobila tudi izjemna mednarodna priznanja in številne ugledne nagrade, tudi Nobelovo; do zdaj jo je dobilo enajst španskogovorečih pisateljev, zadnji med njimi je bil leta 2010 Mario Vargas Llosa.

5 Zaključek

Gimnazijci naj bi skozi pouk književnosti pridobili literarnointerpretativne zmožnosti in osnove znanja o slovenski in svetovni književnosti. Žal moramo na koncu tega kratkega pregleda ugotoviti, da je književnost v španščini tako v učnem načrtu slovenščine kot pri dejanskem pouku še velika škrbina. Zato bodoči izobraženci to »špansko vas« večinoma odkrivajo samostojno, velikokrat tudi kasneje, ko že zaključijo srednješolsko izobraževanje, vedno pa s prijateljsko naklonjenostjo, saj književnost v španščini ni nekaj daljnega in neznanega, temveč je »zelo jasno dojemanje podobnosti in občutje pripadnosti« (Fernández de Córdova 2007: 67).

Literatura

- de CERVANTES SAAVEDRA, Miguel, 1973: *Veleumni plemič don Kihot iz Manče*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- FERNÁNDEZ DE CÓRDOVA, Anunciada, 2007: *La percepción inquietante*. Madrid: Visor libros.
- FUENTES, Carlos, 1994: *Cervantes o la crítica de la lectura*. Alcalá de Henares: Biblioteca de Estudios Cervantinos.

- KALENIĆ RAMŠAK, Branka, 2007: *Izbrana poglavja iz španske in hispanoameriške književnosti 19. in 20. stoletja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za romanske jezike in književnosti.
- OMAN, Špela, 2010: La recepción del barroco español y portugués en la poesía de France Prešeren. *Verba Hispanica XVIII*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 85–102.
- POZNANOVIČ JEZERŠEK, Mojca idr., 2008: *Učni načrt. Slovenščina. Splošna, klasična in strokovna gimnazija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_SLOVENCINA_gimn.pdf
- VARGAS LLOSA, Mario, 2004: Una novela para el siglo XXI. Miguel de Cervantes Saavedra: *Don Quijote de la Mancha*. Madrid: Alfguara. XIII–XXVIII.